

**APARAT PARTYJNO-PAŃSTWOWY POLSKI LUDOWEJ
WOBEC NOMINACJI BISKUPICH
NA PRZYKŁADZIE USTANOWIENIA
KSIĘDZA JULIANA WOJTKOWSKIEGO
BISKUPEM POMOCNICZYM
DIECEZJI WARMIŃSKIEJ W 1969 ROKU**

Słowa kluczowe: polityka wyznaniowa, Urząd do Spraw Wyznań, Polska Ludowa, diecezja warmińska, biskup Julian Wojtkowski

Keywords: denominational policy, Office for Religious Affairs, People's Poland, Diocese of Warmia, Bishop Julian Wojtkowski

Schlüsselwörter: Konfessionspolitik, Amt für religiöse Angelegenheiten, Volkspolen, Diözese Warmia, Bischof Julian Wojtkowski

Problematyka nominacji biskupich w Polsce po II wojnie światowej jako elementu prowadzonej przez państwo polityki wyznaniowej nie doczekała się dotychczas zbyt wielu opracowań. Prowadzenia badań naukowych nie ułatwia wybrakowanie i prawdopodobne zniszczenie w latach 1989–1990 większości teczek ewidencji operacyjnej, dotyczących hierarchów (TEOB). Obowiązek zakładania i prowadzenia takich akt przez aparat bezpieczeństwa wprowadzono w 1963 roku¹. Sprawa obsadzenia archidiecezji wrocławskiej po śmierci abp. Bolesława Kominka stała się przedmiotem badań naukowych, które podjął Peter Raina², a po nim Rafał Łatka, weryfikując i uzupełniając ustalenia³. W monografii, która wyszła spod pióra Krzysztofa An-

---

* Dr Andrzej Bohdan Krupa – Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8156-7698>; e-mail: abkrupa@wp.pl.

¹ Dokument nr 70, *Zarządzenie nr 00114/63 ministra spraw wewnętrznych w sprawie prowadzenia ewidencji i dokumentowania działalności kleru katolickiego z 6.07.1963*, oprac. L. Marek, w: *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, red. A. Dziurok, Warszawa 2004, s. 336–337. Na temat zniszczeń dokumentów w związku z prowadzoną reorganizacją i następnie likwidacją SB zob. M. Kruk, *Niszczenie materiałów archiwalnych w Wojewódzkim Urzędzie Spraw Wewnętrznych w Gdańsku w latach 1989–1990*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 4(2011), s. 251–270.

² P. Raina, *Sprawa obsadzenia metropolii wrocławskiej. Eskapady władz PRL*, Pelplin 2003.

³ R. Łatka, „Sprawa wrocławska”, czyli spór Kościoła z państwem o następcę kard. Bolesława Kominka (1974–1976), w: *Kardynał Bolesław Kominek: biskup, dyplomata, wizjoner*, red. W. Kucharski, R. Łatka, Wrocław 2020, s. 351–389.

drzeja Kierskiego, poddano natomiast refleksji naukowej zarówno nominacje, jak też działalność rządców diecezji warmińskiej⁴. Autor pominął jednak zagadnienia związane z ustanowieniem w 1969 roku ks. Juliana Wojtkowskiego biskupem pomocniczym. Nie rozwinęto ich także – w świetle stosunków państwa z Kościołem – w publikacji zbiorowej, dedykowanej bp. Wojtkowskiemu w pięćdziesięciolecie jego święceń biskupich⁵. Żeby tę lukę wypełnić, warto przeanalizować archiwalia Urzędu do Spraw Wyznań zdeponowane w Archiwum Akt Nowych oraz wojewódzkich instancji Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Elblągu i Olsztynie, znajdujące się w Archiwum Państwowym w Gdańsku i Archiwum Państwowym w Olsztynie.

W 2025 roku bp Julian Wojtkowski obchodził 98. urodziny, wciąż będąc aktywny naukowo⁶. W aneksie źródłowym zamieszczono niepublikowany dotychczas biogram bp. Wojtkowskiego, pochodzący z *Almanachu biskupów Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*. Opracowanie, datowane na marzec 1988 roku, powstałe w Departamencie IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na użytek wewnętrzny aparatu bezpieczeństwa, zostało opatrzone klauzulą „tajne”. Tekst zaczerpnięto z egzemplarza nr 010 almanachu nieposiadającego numeracji stron. Zachowano oryginalny styl dokumentu. Wyróżnienia w treści, takie jak zapis wersalikami, podkreślenia lub rozspacjowanie, zostały oddane za pomocą czcionki wytłuszczającej. Uzupełnienia zaznaczono nawiasami kwadratowymi. Pominęto zdjęcie bp. Wojtkowskiego, ukazujące lewy profil twarzy i niewątpliwie wykonane do legitymacji, dowodu osobistego lub paszportu. Opis cech osobowości i postawy politycznej zestawiono w przypisach z analogicznymi ocenami, przygotowanymi przez olsztyńską i elbląską administrację wyznaniową w latach 1966 i 1985.

W kulminacyjnym momencie powojennych, antykościelnych restrykcji Rada Państwa dekretem z 9 lutego 1953 roku uregulowała obsadzanie duchownych stanowisk kościelnych. Zgodnie z przyjętym prawem objęcie tego typu urzędu lub jego zwolnienie uzależniono od uprzedniego uzyskania zgody organów państwowych. Rządcom diecezji i sufraganom udzielało jej prezydium rządu⁷. Jak zauważył Antoni Dudek, efektem regulacji był kres niezależności organizacyjnej Kościoła⁸. Nie należy się zatem dziwić, że wśród postulatów wysuniętych przez episkopat po wznowieniu rozmów w ramach Komisji Wspólnej rządu i episkopatu po 8 listopada 1956 roku na jednym z czołowych miejsc znalazła się zmiana restrykcyjnych przepisów z roku 1953. Ich uchylenie zagwarantowano w pierwszym punkcie komunikatu Komisji Wspólnej z 5 grudnia 1956 roku, zwanego małym porozumieniem. Zapowiedziano

⁴ K.A. Kierski, *Relacje rządców diecezji warmińskiej z władzami komunistycznymi Polski w latach 1945–1989*, Olsztyn–Warszawa 2024.

⁵ *Veni Domine. Księga pamiątkowa w 50. rocznicę święceń biskupich księdza biskupa prof. dr. hab. Juliana Wojtkowskiego*, red. A. Kopiczko, Pelplin 2019.

⁶ K. Kozłowski, *Bóg tak chciał*, „Gość Niedzielny” 2025, nr 6, dod. „Posłaniec Warmiński”, s. IV.

⁷ Zob. *Dekret Rady Państwa o obsadzeniu duchownych stanowisk kościelnych*, oprac. P. Raina, w: tenże, *Kościół w PRL. Dokumenty*, t. 1: 1945–1959, Poznań 1994, s. 392.

⁸ A. Dudek, *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1970*, Kraków 1995, s. 32.

równocześnie przyjęcie aktu prawnego, gwarantującego Kościołowi wpływ na obsadę stanowisk z zachowaniem wymogów jurysdykcji kościelnej⁹.

Nowy dekret ukazał się już 31 grudnia 1956 roku. Ograniczono w nim katalog stanowisk objętych regulacją do arcybiskupów, biskupów diecezjalnych i koadiutorów z prawem następstwa oraz proboszczów (administratorów parafii). Wprowadzono zasadę milczącej zgody – w ciągu trzech miesięcy od zawiadomienia mógł wpłynąć, z powodu „uzasadnionego zastrzeżenia właściwego organu państwowego”, sprzeciw wobec planowanej nominacji biskupów. Organem, w którego kompetencjach była obsada biskupstw, pozostawał rząd¹⁰.

W praktyce do zatwierdzania na urzędach rządców diecezji przyjęto procedurę terno, umożliwiającą państwu wybór spośród trzech przedstawionych duchownych. Każdorazowo godząc się na jednego z kandydatów, władze w rzeczywistości decydowały o powołaniu ordynariuszy¹¹. W ocenie sekretarza episkopatu abp. Bronisława Dąbrowskiego z listopada 1984 roku, taki sposób stosowania dekretu z 1956 roku pozwalał stronie rządowej na nadużycia prowadzące do „zakłóceń w stosunkach Kościół–państwo”. Jako jaskrawy tego przykład abp Dąbrowski wskazał archidiecezję wrocławską po śmierci kard. Bolesława Kominka, kiedy odrzucano kolejnych zgłaszanych kandydatów¹².

Zasadnicza zmiana procedury nastąpiła po wyborze w 1978 roku kard. Karola Wojtyły na papieża. Według nowych zasad strona kościelna informowała administrację państwową o zamiarze obsady biskupstwa. Wskazawszy konkretnego duchownego, odraczano na trzy tygodnie ogłoszenie nominacji, dając w ten sposób czas „na zgłoszenie ewentualnych zastrzeżeń odnośnie do postaw politycznych nominata”¹³. Pierwszym mianowanym zgodnie z nową procedurą ordynariuszem był metropolita krakowski abp Franciszek Macharski¹⁴. W latach 1978–1984 powołano w ten sposób w Polsce łącznie dwunastu ordynariuszy¹⁵.

Komisję Wspólną rządu i episkopatu reaktywowano we wrześniu 1980 roku. Część obrad poświęcono wnioskowi strony kościelnej o zniesienie dekretu o organizowaniu

---

⁹ Zob. *Komunikat Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu i Episkopatu z grudnia 1956 r.*, oprac. E. Małkiewicz, S. Podemski, w: *Położenie prawne kościołów i związków wyznaniowych. Zbiór przepisów i dokumentów w/g stanu na dzień 1 października 1960 r.*, red. ciż, Warszawa 1960, s. 129.

¹⁰ W nowej regulacji zachowano dotychczas obowiązujący wymóg złożenia przed objęciem urzędu ślubowania na wierność PRL oraz możliwość usunięcia z niego duchownego w przypadku „szkodliwej dla państwa działalności”. Wniosek w tej sprawie kierowany do zwierzchniego organu władzy kościelnej powinien jednak zawierać uzasadnienie; zob. *Dekret z dnia 31 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych*, „Miesięcznik Diecezjalny Gdański” 1957, nr 1–2, s. 38–39.

¹¹ Archiwum Akt Nowych (w Warszawie) (dalej: AAN), Urząd do Spraw Wyznań (dalej: UdSW), 126/99, Pro memoria Sekretariatu Episkopatu Polski, 26 III 1984 r., k. 7.

¹² AAN, UdSW, 126/99, Pismo apb. Bronisława Dąbrowskiego do kierownika UdSW Adama Łopatki, 21 XI 1984 r., k. 9.

¹³ AAN, UdSW, Pismo apb. Bronisława Dąbrowskiego do kierownika UdSW Adama Łopatki, 21 XI 1984 r., k. 9.

¹⁴ AAN, UdSW, 126/99, Pro memoria Sekretariatu Episkopatu Polski, 26 III 1984 r., k. 6.

¹⁵ AAN, UdSW, 126/99, Pismo apb. Bronisława Dąbrowskiego do kierownika UdSW Adama Łopatki, 21 XI 1984 r., k. 9.

i obsadzaniu stanowisk kościelnych z 1956 roku¹⁶. Efektem prac był projekt ustawy o stosunku państwa do Kościoła. Przewidywano w nim prawne usankcjonowanie stosowanej od 1978 roku praktyki w zakresie obsady diecezji z trzytygodniowym okresem wstrzymania się Stolicy Apostolskiej od ogłoszenia nominacji po jej zakomunikowaniu¹⁷.

„Postępująca normalizacja życia społecznego i gospodarczego kraju”, jak eufemistycznie określiła elbląska administracja wyznaniowa efekty spacyfikowania społeczeństwa po wprowadzeniu stanu wojennego¹⁸, przyniosła z końcem 1983 roku powrót do antykościelnej polityki władz. Zawieszono prace legislacyjne nad praktycznie już gotowym projektem ustawy regulującej status Kościoła w PRL¹⁹. Były kierownik UdSW Kazimierz Kąkol, członek zespołu przygotowujący zmiany prawne w tym zakresie, uznał nawet, że kierunek zmian, nakreślony przez planowaną regulację, jest niewłaściwy, a w Polsce relacje państwo–Kościół należy oprzeć na modelu czechosłowackim²⁰. Nie uchylono zatem dekretu o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych. Akt prawny z 1956 roku obowiązywał bez zmian aż do schyłku PRL. Zastąpiony został ustawą z 17 maja 1989 roku o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej²¹.

Przepisy z 1956 roku nie obejmowały biskupów pomocniczych, o których powołaniu strona kościelna administrację wyznaniową wyłącznie informowała. Niewątpliwie władze skrupulatnie jednak sprawdzały, czy nie próbowano przy tym omijać obowiązującego prawa poprzez zatajanie ewentualnego równoczesnego ustanowienia nowych sufraganów koadiutorami z prawem następstwa. W dniu 18 sierpnia 1969 roku ks. Kazimierz Kotowski w zastępstwie kierownika Sekretariatu Prymasa Polski zawiadomił UdSW „zgodnie z życzeniem” kardynała Wyszyńskiego, że papież Paweł VI powołał do godności biskupiej wykładowcę w Wyższym Seminarium Duchownym „Hosianum” ks. Juliana Wojtkowskiego i ustanowił go „Biskupem pomocnym Biskupa Józefa Drzazgi, Administratora Apostolskiego Diecezji Olsztyńskiej”. Kierownik

¹⁶ Zob. *Propozycje porządku dziennego obrad Komisji Wspólnej 20–21 listopada 1980 r. sformułowane przez rząd i przez Kościół*, w: *Tajne dokumenty Państwo–Kościół 1980–1989*, Londyn–Warszawa 1993, s. 13; *Relacja z posiedzenia Komisji Wspólnej rządu i episkopatu w dniu 23 czerwca 1981 r.*, w: tamże, s. 89–90; por. K. Michalski, *Działalność Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu PRL i Episkopatu Polski 1980–1989*, Warszawa 2012, s. 96.

¹⁷ AAN, UdSW, 126/99, Pismo apb. Bronisława Dąbrowskiego do kierownika UdSW Adama Łopatki, 21 XI 1984 r., k. 10.

¹⁸ Archiwum Państwowe w Gdańsku, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Elblągu, 1359, *Sprawozdanie o sytuacji wyznaniowej i działalności WdSW UW w Elblągu w 1983 r.*, k. 221.

¹⁹ D. Zamiatała, *Relacje państwo–Kościół w Polsce lat osiemdziesiątych XX w.*, w: *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 4, 1979–1989/1990, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2019, s. 32–33.

²⁰ A. Stelmachowski, *Regulacja stosunków prawnych między Państwem i Kościołem (1980–1998)*, w: *Spoleczeństwo – Państwo – Kościół (1945–2000)*, red. A. Kawecki, K. Kowalczyk, A. Kubaj, Szczecin 2000, s. 116.

²¹ Zgodnie z art. 14 ustawy na objęcie i zwolnienie stanowiska kościelnego nie potrzeba było już żadnej zgody. Zobowiązano władzę kościelną wyłącznie do powiadomienia o tym właściwego organu administracji państwowej wraz ze wskazaniem danych personalnych, obywatelstwa i adresu zamieszkania osoby, której sprawa dotyczyła; zob. *Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz.U. z 1989, nr 29, poz. 154.

UdSW minister Aleksander Skarżyński uznał na podstawie informacji przekazanych przez Departament IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, że bp Wojtkowski mógł otrzymać nominację z prawem następstwa. Wobec potencjalnego złamania przepisów dekretu o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych Skarżyński polecił 20 sierpnia naczelnikowi Wydziału Wyznania Rzymskokatolickiego UdSW w Warszawie Aleksandrowi Merkerowi wyjaśnienie sprawy²².

Nie udało się odnaleźć dokumentu źródłowego, na których oparł się minister Skarżyński, nakazując przeprowadzenie dochodzenia. Być może informacja została mu przekazana ustnie przez pracownika resortu bezpieczeństwa. Warto natomiast nadmienić, że podejrzenia kierownika UdSW potwierdził dwa miesiące później zastępca komendanta wojewódzkiego MO w Olsztynie do spraw SB Kazimierz Szczepaniak. Według parafowanej przez niego notatki, 9 października w trakcie konferencji dziekanów i wicedziekanów diecezji warmińskiej w Olsztynie bp Drzazga poinformował zgromadzone duchowieństwo o ustanowieniu bp. Wojtkowskiego koadiutorem, przedstawiając sylwetkę nominata²³. Relacja z przebiegu konferencji została niewątpliwie sporządzona na podstawie doniesienia (doniesień) agentury, osadzonej przez aparat bezpieczeństwa wśród uczestników spotkania lub mającej dostęp do protokołu z jego przebiegu. Należy założyć, że przy spisywaniu relacji błędnie określono bp. Wojtkowskiego koadiutorem zamiast sufraganem. Pogłoska o nadaniu mu prawa sukcesji mogła wynikać z niewiedzy informatora lub oficera SB prowadzącego sprawę, niekoniecznie rozumiejących znaczenie używanych wyrażeń. Brak jest zatem przesłanek potwierdzających wyznaczenie bp. Wojtkowskiego (wraz z przyjęciem sakry) jako następcy na urządzie biskupa diecezji. Nawet jeżeli takie zamiary wobec niego istniały, to nigdy nie zostały zrealizowane, bp Wojtkowski pozostał bowiem do przejścia w 2004 roku na emeryturę biskupem pomocniczym diecezji warmińskiej²⁴.

²² AAN, UdSW, 126/99, Pismo Sekretariatu Episkopatu Polski do UdSW, 18 VIII 1969 r., k. 1.

²³ Archiwum Państwowe w Olsztynie (dalej: APO), Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, 13/3257, Informacja dotycząca konferencji dziekanów, 10 X 1969 r., k. 226.

²⁴ Zob. A. Kopiczko, *Biskup prof. dr hab. Julian Andrzej Antoni Wojtkowski. Życiorys*, w: *Veni Domine*, s. 58–65.

AAWO-N

Aneks

1988 marzec, Warszawa, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – *Sylwetka bp. Juliana Wojtkowskiego*

Źródło: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, 01305/782, Almanach biskupów Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce.

**Sufragan
diecezji warmińskiej**

zdjęcie lewy profil 3,5x4,5 cm

Ks. bp **Julian Wojtkowski**, s. Andrzeja i Marii z d. Stanisz, ur. 31.01.1927 r. w Poznaniu, narodowość i obywatelstwo polskie, pochodzenie społeczne inteligenckie, zam. Olsztyn, ul. Barbary 2.

Wykształcenie: Gimnazjum Ogólnokształcące, w tym na tajnych kompletach i matura w Lublinie (1940–1945); Wyższe Seminarium Duchowne w Lublinie (1945–1950). Studia i doktorat na Wydziale Teologicznym KUL (1945–1953). W 1968 r. w PAT w Krakowie uzyskał tytuł docenta teologii dogmatycznej i historii dogmatyki²⁵.

Awanse: święcenia kapłańskie 25.06.1950 r. Wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Olsztynie (1958–1966). Biskupem Tytularnym Murustąga i sufraganem administratora apostolskiego diecezji warmińskiej mianowany 17.08.1969 r. Konsekrowany w Warszawie 22.08.1969 r.

Funkcje: przewodniczący Komisji Episkopatu do Spraw Budowy Kościołów, sekretarz Komisji do Spraw KUL, członek Komisji do Spraw Realizacji Uchwał Soboru Watykańskiego II, przewodniczący²⁶ Podkomisji do Spraw „Księżówki” w Zakopanem, członek Rady Naukowej Episkopatu.

Praca naukowo-dydaktyczna: wykłada liturgikę i dogmatykę w Wyższym Seminarium Duchownym w Olsztynie (od 1953 r.)²⁷. Na Papieskim Fakultecie Teologicznym w Krakowie habilitował się z teologii dogmatycznej – historia dogmatów na podstawie rozprawy pt. „Studia historyczno-dogmatyczne nad przedmiotem kultu Matki Boskiej w Polsce wieków X–XV”. Sekretarz redakcji „Studia Warmińskie”. Członek Komisji Filologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk; członek korespondent Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej. Dyrektor Warmińskiego Instytutu Teologicznego Mistycz-

²⁵ Był to według ówczesnej terminologii stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie teologii dogmatycznej i historii dogmatów; A. Kopiczko, *Biskup prof. dr hab. Julian Andrzej Antoni Wojtkowski*, s. 46.

²⁶ Według ustaleń ks. Andrzeja Kopiczki, bp Wojtkowski był tylko członkiem tejże podkomisji; tamże, s. 92.

²⁷ Ks. mgr lic. Julian Wojtkowski został mianowany wykładowcą teologii dogmatycznej już w 1952 r. Do 1954 r. nie prowadził jednak zajęć z tego przedmiotu; J. Jezierski, *Biogram naukowy Księdza Biskupa Profesora Juliana Wojtkowskiego*, „Studia Warmińskie” 15(1988), s. 7.

no-Pastoralnego (filia PAT)²⁸; członek Rady Wydziału Teologicznego PAT. Wydał ponad 50 rozpraw naukowych, przeważnie publikowanych w „Studiach Warmińskich”²⁹ – wydawnictwie kurii olsztyńskiej³⁰. Specjalizuje się w problematyce mariologicznej.

Cechy osobowości: asceta, podejrzliwy. Nie utrzymuje kontaktów towarzyskich. Zajmuje się głównie nauką. Wizytuje parafie bez uprzedzania księży, dojeżdżając państwowymi środkami lokomocji w ubraniu cywilnym. Zwolennik dyscypliny w Kościele³¹.

Sylwetka polityczna: zachowuje powściągliwe stanowisko wobec władz. Stara się nie podejmować publicznie problemów dotyczących stosunków państwo–Kościoł. Sporadycznie podejmuje problematykę przerywania ciąży. W jego opinii dialog z władzami jest konieczny, jednocześnie zabrania księżom utrzymywania kontaktów z władzami. Gorliwy wykonawca zaleceń Episkopatu. Dbą o rozwój bazy materialnej Kościoła³².

²⁸ Chodzi o powołany 23 kwietnia 1980 r. Warmiński Instytut Teologiczny Historyczno-Pastoralny, afiliowany 29 czerwca tegoż roku do Papieskiego Fakultetu Teologicznego w Krakowie; zob. J. Wojtkowski, *Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*, „Studia Warmińskie” 39(2002), s. 445.

²⁹ Faktycznie w „Studiach Warmińskich” do 1988 r. ukazało się tylko 18 artykułów bp. Wojtkowskiego; zob. J. Jezierski, *Bibliografia prac ks. bpa prof. dra hab. Juliana Wojtkowskiego*, „Studia Warmińskie” 15(1988), s. 13–23.

³⁰ Do 1989 r. „Studia Warmińskie” były wydawane przez Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne; zob. Z. Kieliszek, „*Studia Warmińskie*” – *dzieje i stan obecny czasopisma*, „Studia Warmińskie” 57(2020), s. 327.

³¹ Charakterystyka przygotowana przez administrację wyznaniową: „Szczególnym uznaniem i szacunkiem cieszy się biskup pomocniczy ksiądz Wojtkowski, chociaż wymagający i czasem szorstki w stosunku do księży. Ceniony za uczciwość, skromność i zgodność słów z czynami. Równocześnie księża zdają sobie sprawę, że jest on pozbawiony możliwości i wpływu nie tylko na decyzje personalne, ale i inne związane z działalnością kurii”; AAN, UdSW, 128/75, Sprawozdanie z wizytacji Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie, 1985 r., k. 39. W związku z chorobą biskupa warmińskiego Jana Obląka bieżące zarządzanie diecezją przejął kanclerz kurii ks. Wiesław Więcek; A.B. Krupa, *Sytuacja wyznaniowa w województwie elbląskim w latach 1978–1984, w świetle sprawozdania z wizytacji Wydziału do Spraw Wyznań w Elblągu z 1985 roku*, „Studia Elbląskie” 25(2024), s. 69–70.

³² Charakterystyka sylwetki politycznej bp. Wojtkowskiego przygotowana przez administrację wyznaniową:

1. 1966 r.: „Podczas działalności na terenie seminarium i w kurii ks. Julian Wojtkowski dał się poznać jako przeciwnik obecnego ustroju, na wykładach opowiada dowcipy i krytyczne zdania pod adresem ZSRR. Często podkreśla, że kapłan zawsze powinien zwalczać to co jest niezgodne z duchem Kościoła. Wobec kleryków stwierdził, że komunizm to utopia i tylko Kościół katolicki może wychować zdrowego moralnie człowieka i zapewnić mu szczęście. [...] Ks. J. Wojtkowski jest jedynym z najzagorzalszych fanatyków religijnych i przeciwników obecnego ustroju”; APO, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie, Wydział do Spraw Wyznań, 88, Informacja dotycząca seminariów duchownych, 1 VIII 1966 r., k. 106.

2. 1985 r.: „Ks. bp Wojtkowski – unika od dawna spraw politycznych, zachowuje stanowisko neutralne, które jego zdaniem korzystniejsze jest dla Kościoła. Szczególnie pozytywnie zaprezentował się w czasie uzgadniania i przebiegu pielgrzymki do Częstochowy. Natomiast w początku br. w wystąpieniu do grupy młodzieży akademickiej zawarł treści zdecydowanie negatywne, kiedy omawiał problematykę stosunków państwo–Kościoł. Wystąpienie nawiązywało do procesu toruńskiego [bezpośrednich zabójców ks. Jerzego Popiełuszki]”; AAN, UdSW, 128/75, Informacja o sytuacji wyznaniowej w województwie olsztyńskim, styczeń 1985 r., k. 13.

**APARAT PARTYJNO-PAŃSTWOWY POLSKI LUDOWEJ
WOBEC NOMINACJI BISKUPICH
NA PRZYKŁADZIE USTANOWIENIA KSIĘDZA JULIANA WOJTKOWSKIEGO
BISKUPEM POMOCNICZYM DIECEZJI WARMIŃSKIEJ W 1969 ROKU**

STRESZCZENIE

Artykuł przedstawia zagadnienia związane z reakcją administracji wyznaniowej na ustanowienie ks. Juliana Wojtkowskiego biskupem pomocniczym w 1969 roku. Kierownik Urzędu do Spraw Wyznań minister Aleksander Skarżyński podejrzewał, na podstawie informacji przekazanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, że bp Wojtkowski mógł otrzymać nominację z prawem następstwa. Bp Wojtkowski pozostał jednak do przejścia w 2004 r. na emeryturę biskupem pomocniczym diecezji warmińskiej. W aneksie źródłowym zamieszczono biogram bp. Wojtkowskiego, pochodzący z almanachu z 1988 r. powstałego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych na użytek wewnętrzny aparatu bezpieczeństwa.

**THE PARTY-STATE APPARATUS OF THE POLISH PEOPLE'S REPUBLIC
IN THE CONTEXT OF BISHOP NOMINATIONS
ON THE EXAMPLE OF THE APPOINTMENT
OF FATHER JULIAN WOJTKOWSKI
AS AUXILIARY BISHOP OF THE DIOCESE OF WARMIA IN 1969**

SUMMARY

This article presents issues relating to the reaction of the denominational administration to the appointment of Fr Julian Wojtkowski as auxiliary bishop in 1969. The head of the Office for Religious Affairs, Minister Aleksander Skarżyński, suspected, on the basis of information provided by the Ministry of the Interior, that Bishop Wojtkowski might have been appointed with the right of succession. However, Bishop Wojtkowski remained auxiliary bishop of the Diocese of Warmia until his retirement in 2004. A biographical sketch of Bishop Wojtkowski, taken from a 1988 almanac produced at the Ministry of the Interior for internal use by the security apparatus, is included in the source appendix.

**DER PARTEI-STAAAT-APPARAT DER POLNISCHEN VOLKSREPUBLIC
IM KONTEXT DER BISCHOFERNENNUNGEN
AM BEISPIEL DER ERNENNUNG VON PATER JULIAN WOJTKOWSKI
ZUM WEIHBISCHOF DER DIÖZESE ERMLAND IM JAHR 1969**

ZUSAMMENFASSUNG

Dieser Artikel befasst sich mit der Reaktion der konfessionellen Verwaltung auf die Ernennung von Priester Julian Wojtkowski zum Weihbischof im Jahr 1969. Der Leiter des Amtes für religiöse Angelegenheiten, Minister Aleksander Skarżyński, vermutete aufgrund von Informationen des Innenministeriums, dass Bischof Wojtkowski mit dem Recht auf Nachfolge ernannt worden sein könnte. Bischof Wojtkowski blieb jedoch bis zu seiner Pensionierung im Jahr 2004 Weihbischof der Diözese Ermland. Eine biografische Skizze von Bischof Wojtkowski, die einem 1988 vom Innenministerium für den internen Gebrauch der Sicherheitsbehörden erstellten Almanach entnommen ist, ist im Quellenverzeichnis enthalten.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych (w Warszawie)

Urząd do Spraw Wyznań, sygn. 126/99, 128/75

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, sygn. 01305/782

Archiwum Państwowe w Gdańsku

Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Elblągu, sygn. 1359

Archiwum Państwowe w Olsztynie

Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, sygn. 13/3257

Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie, Wydział do Spraw Wyznań, sygn. 88

Źródła opublikowane

Dekret z dnia 31 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych, „Miesięcznik Diecezjalny Gdański” 1957, nr 1–2, s. 38–39.

Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989, red. A. Dziurok, Warszawa 2004.

Położenie prawne kościołów i związków wyznaniowych. Zbiór przepisów i dokumentów w/g stanu na dzień 1 października 1960 r., oprac. E. Małkiewicz, S. Podemski, Warszawa 1960.

Raina P., *Kościół w PRL. Dokumenty*, t. 1: 1945–1959, Poznań 1994.

Tajne dokumenty Państwo–Kościół 1980–1989, Londyn–Warszawa 1993.

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. z 1989, nr 29, poz. 154.

Opracowania

- Dudek A., *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1970*, Kraków 1995.
- Jezierski J., *Bibliografia prac ks. bpa prof. dra hab. Juliana Wojtkowskiego*, „Studia Warmińskie” 15(1988), s. 13–23.
- Jezierski J., *Biogram naukowy Księdza Biskupa Profesora Juliana Wojtkowskiego*, „Studia Warmińskie” 15(1988), s. 5–23.
- Kieliszek Z., „*Studia Warmińskie*” – *dzieje i stan obecny czasopisma*, „Studia Warmińskie” 57(2020), s. 327–360.
- Kierski K.A., *Relacje rządców diecezji warmińskiej z władzami komunistycznymi Polski w latach 1945–1989*, Olsztyn–Warszawa 2024.
- Kopiczko A., *Biskup prof. dr hab. Julian Andrzej Antoni Wojtkowski. Życiorys*, w: *Veni Domine. Księga pamiątkowa w 50. rocznicę święceń biskupich księdza biskupa prof. dr. hab. Juliana Wojtkowskiego*, red. A. Kopiczko, Pelplin 2019, s. 35–112.
- Kozłowski K., *Bóg tak chciał*, „Gość Niedzielny” 2025, nr 6, dod. „Posłaniec Warmiński”, s. IV.
- Kruk M., *Niszczenie materiałów archiwalnych w Wojewódzkim Urzędzie Spraw Wewnętrznych w Gdańsku w latach 1989–1990*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 4(2011), s. 251–270.
- Krupa A.B., *Sytuacja wyznaniowa w województwie elbląskim w latach 1978–1984, w świetle sprawozdania z wizytacji Wydziału do Spraw Wyznań w Elblągu z 1985 roku*, „Studia Elbląskie” 25(2024), s. 63–77.
- Łatka R., „*Sprawa wrocławska*”, czyli *spór Kościoła z państwem o następcę kard. Bolesława Kominka (1974–1976)*, w: *Kardynał Bolesław Kominek: biskup, dyplomata, wizjoner*, red. W. Kucharski, R. Łatka, Wrocław 2020, s. 351–389.
- Michalski K., *Działalność Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu PRL i Episkopatu Polski 1980–1989*, Warszawa 2012.
- Raina P., *Sprawa obsadzenia metropolii wrocławskiej. Eskapady władz PRL*, Pelplin 2003.
- Stelmachowski A., *Regulacja stosunków prawnych między Państwem i Kościołem (1980–1998)*, w: *Spółczesność – Państwo – Kościół (1945–2000)*, red. A. Kawecki, K. Kowalczyk, A. Kubaj, Szczecin 2000, s. 114–119.
- Veni Domine. Księga pamiątkowa w 50. rocznicę święceń biskupich księdza biskupa prof. dr. hab. Juliana Wojtkowskiego*, red. A. Kopiczko, Pelplin 2019.
- Wojtkowski J., *Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*, „Studia Warmińskie” 39(2002), s. 441–470.
- Zamiatała D., *Relacje państwo–Kościół w Polsce lat osiemdziesiątych XX w.*, w: *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 4, 1979–1989/1990, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2019, s. 11–45.